

OPONENTSKÝ POSUDEK

na habilitační práci Mgr. Jaroslava Jiříka, Ph.D.

Pohřebiště doby stěhování národů v Praze - Zličíně

Fragment populace doby stěhování národů z pohledu typologie, chronologie a prostorových vztahů na pohřebišti

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra archeologie, Praha 2019

(text – 283 stran, 75 obr, 38 tabulek)

Jaroslav Jiřík se ve své habilitační práci ujal badatelského úkolu zpracovat pohřebiště v Praze - Zličíně, které je se svými 176 hroby dosud jediným, kompletně prozkoumaným pohřebištem vinařické skupiny v Čechách. Do jeho výzkumu se zapojil v roce 2005. Po náročné terénní části celé akce následovala neméně náročná fáze, spočívající v konzervaci výzkumem získaného nálezového fondu, v jeho kresebné a fotografické dokumentaci, včetně vytvoření katalogu nálezů a digitalizace terénní dokumentace. Nedílnou součástí tohoto procesu bylo i zpracování výzkumem získaného rozsáhlého souboru rostlinných makrozbytků, kterého se ujala Tereza Šálková. O postupu a výsledcích těchto prací J. Jiřík se svými kolegy pravidelně referoval na konferencích a workshopech, čehož jsem byl několikrát sám svědkem. Impulsem k napsání jeho habilitační práce byla v roce 2017 výzva pana prof. PhDr. Jana Klápště, CSC, která jej údajně vytrhla z letargie muzejního pracovníka, s čímž jako jeho jihočeský kolega nemohu souhlasit.

Předložený habilitační spis J. Jiříka se skládá celkově z šesti částí. V úvodu autor zdůrazňuje, že doba stěhování národů není jen obdobím temna a násilí, ale i obdobím rozmachu, čemuž napomáhá i poloha Čech na křižovatce obchodních cest. Tato skutečnost se projevuje i v nálezovém fondu pohřebiště v Praze - Zličíně, kde můžeme pozorovat vztahy s oblastí dolního Polabí, středního Podunají, se Středomořím a Španělskem, ale i se severní Afrikou a Skandinávií.

Druhá část práce je věnována pohřebnímu ritu. Příznačné pro pohřebiště v Praze - Zličíně jsou hrobové jámy s orientací Z - V. Změna orientace ze S - J, která je běžná během 4. století, na Z - V od poloviny 5. století je spojena s vlivy s oblastí římských provincií, ovlivněných patrně raným křesťanstvím. Výrazný je zde i vliv z durynské oblasti, kde je Z - V orientace kostrových hrobů běžná již od poloviny 5. století. Vyjimečnou záležitostí na zličínském pohřebišti je komorový hrob č. 32, který J. Jiřík řadí to třetí kategorie (za hrobky příslušníků aristokracie klientských států římského impéria a hrobky příslušníků barbarské elity, kteří nebyli přímo ve službách římské říše). Ta představuje méně prostorné komorové hrobky příslušníků lokální aristokracie. Jako předlohy sloužily výše zmíněné hrobky první a druhé kategorie a v Čechách má zličínská komorová hrobka starší předchůdce (C3 - D1) v Berouně - Závodí, Vliněvsi, Hostivici a Slepoticích, na Moravě v Pohořelicích a v Blučíně. Naopak charakteristické jsou na pohřebišti v Praze - Zličíně hroby s výklenky na ukládání picích nádob, kterých zde bylo kolem třiceti. Koncentrují se v západní části pohřebiště (skupiny V, VI, VII) a zvyk jejich používání přichází až v průběhu užívání pohřebiště během 2. poloviny 5. století až počátku 6. století. Autor uvádí řadu analogií z území barbarika a podrobně se zamýšlí nad přechodovým rituálem, jehož součástí bylo ukládání skleněných a keramických nádob do

výklenků. I když nejsou k dispozici žádné informace k řešení tohoto problému, existují podle názoru J. Jiříka tři hlavní světové názory, které tuto skutečnost mohly ovlivnit - tzv. staro - germánské/evropské pohanství, křesťanství nicejského směru a ariánství. Součástí této pasáže je i řada příkladů využívání výklenků v kontextu raně středověkých hrobek v Římě, v Ravenně, v Egyptě, v Turecku, ve Španělsku, v Íránu nebo z Kerče na Krymu a také exkurz "Křest za mrtvé". Přiznám se, že posoudit relevanci autorových úvah této části práce ("peri - funerálních rituálů v nadregionálních souvislostech ve světle písemných pramenů") bez studia příslušné literatury nejsem schopen. Jen potvrzují moje pozorování při jiných příležitostech, kdy J. Jiřík prokazoval svoje hluboké znalosti této problematiky. Každopádně závěry z ní vyvozené a aplikované na zličínské pohřebiště ukazují že, k tvorbě výklenků s nádobami nad hlavou zemřelého došlo až po uložení rakve. I když interpretace tohoto jevu není dle autora jednoznačná a navíc o formě rituálů mimo území provincií nevíme prakticky nic, přesto se můžeme domnívat, že jedním z rituálů spojených s pohřbem jsou právě výklenky s nádobami. Dále je možné konstatovat, že tento zvyk má pozdně antické kořeny na území římských provincií, kde je spjat s raným křesťanstvím. Takto upravené hroby vytvářejí obvykle v rámci pohřebišť prostorově vyčleněné skupiny, kde jsou v případě Prahy - Zličína zastoupeny především děti. Ukládání nádob s tekutinou do výklenků může souviset s posmrtným balzamováním těla nebo s křestem za mrtvého, praktikovaným v raně středověkých komunitách.

Velmi podrobně autor pojednává o druhotném narušování hrobů (vykrádání) na pohřebišti. Vylupování hrobů je na pohřebištích v Čechách v 5. - 6. století zcela běžné a je obvykle vykládáno ekonomickými důvody. Jak ukazuje předložená práce výzkum v Praze - Zličíně názory na výskyt tohoto jevu v Čechách přinejmenším zrelativizoval. Po prezentaci jiných motivů než zjištěných, které vedly k vylupování hrobů, jako je možnost využití milodarů při dalších pohřbech, msta, magické a rituální praktiky, vykrádání v důsledku migrací, nekromacie nebo rituál posmrtného křtu, dochází autor k závěru, že v případě zličínského pohřebiště se na vykrádání hrobů mohli podílet jak lidé zde dosud žijící, tak i nově příchozí. Není však možné určit, zda se tohoto vykrádání účastnili příbuzní zesnulých ani jakou roli v tomto procesu hráli případní vykonavatelé pohřebních obřadů. Zcela vyjimečný je v rámci pohřebišť vinařické kultury bohatě vybavený a nevykradený hrob dítěte (hrob 135) z období stupňů D2b - D3, které bylo nepochybně příslušníkem místní elity a dokládá proces postupného tvoření rodinných dynastií v době kolem poloviny 5. století.

Třetí část práce pojednává o hmotné kultuře pohřebiště. Základem analýzy a hodnocení je poprvé v úplnosti zpracovaný katalog nálezů z pohřebiště. Značná pozornost je věnována sponám, které jsou analyzovány z hlediska typologie, chronologie a kulturních vztahů. Typ Wiesbaden ukazuje na spojení do oblasti Mohanu na počátku 5. století. Stejný směr preferuje mnohem početněji zastoupená spona typu Niederflorstadt - Wiesloch, charakteristická pro stupeň D2b. Naopak s východogermánským kulturním okruhem je spjata spona typu Bratei z druhé třetiny 5. století. V širokém geografickém pruhu od Krymu, přes Podunají až do západní Evropy jsou v druhé třetině až polovině 5. století rozšířeny spony typu Bakodpuszta - Sokolnice - Gursuf. Ojedinelé jsou spony typu Rositz, Bulles - Lauriacum z 2. poloviny 5. století, rozšířené v oblasti jihozápadního Německa, Pomohání a Porýní. Kroužková stříbrná spona je v 6. století známá z oblasti Dalmácie, Itálie a Španělska, železná samostřílová spona typu Siscia z konce 5. a počátku 6. století patří do okruhu spínadel z východogermánského - podunajského

kulturního okruhu. Spony typu Krefeld z počátku merovejského období, oblíbené v oblasti alamanské, franské a durynské a spony typu Breitenfurt jsou jedním z vůdčích typů spon v oblasti dolnolabské ve stupni D3/E1. Naprostým unikátem je využití mince na principu destičkovité spony (hrob 61). Škálu spon doplňuje typ Zličín a jednoduchá bronzová spona s pravoúhlou nožkou z 1. poloviny 5. století.

Velmi početnou skupinu nálezů ze zličínského pohřebiště tvoří přezky a nákončí řemení. Jsou to především v Pomohání se vyskytující přezky se ztlustělým kruhovým rámečkem, které jsou považovány za vliv východogermánských skupin. Ojedinelá je stříbrná přezka s masivním kruhovým rámečkem a trapezovitou záchytnou destičkou, zdobenou po obvodu vrubořezem (hrob 132) z období stupňů D2 - D3 a různé typy bronzových a železných přezek s oválným nebo kruhovým rámečkem ze stejného období, provedenými někdy ve zlatě (hrob 135) nebo stříbře (hrob 143) s původem ve středním Podunají nebo ve východní Evropě. Nejstarší železné přezky s rámečkem ve tvaru písmene D (hrob 169), ještě ze závěru 4. století, známe i z prostředí mimo pohřebiště, z jižních Čech např. z Týna nad Vltavou. Naopak do oblasti Španělska 6. století ukazuje přezka vizigótského typu typu Castilltierra z hrobu 24. Zcela unikátní je bronzová přezka s oválným rámečkem a trojlaločnatou záchytnou ploténkou z hrobu 80, datovatelná do období D2 - D3.

Další zpracovanou skupinou nálezů z pohřebiště v Praze - Zličíně jsou závěsky a náhrdelníky. Jsou to zejména zlaté trojlaločnaté závěsky typu Úherce z druhé třetiny 5. století, jejichž původ lze hledat v oblasti severního Přičernomoří. Východoevropského původu jsou i závěsky typu Solončy. Stříbrné a zlaté spirálky z náhrdelníku z 6. století jsou poměrně vzácné a proto je významná skutečnost jejich výskytu na zličínském pohřebišti v šesti hrobech. Do stejné kategorie patří i stříbrné polyedrické korálky a gombíky z dutých polokoulí provinciálního původu nebo stříbrná esíčka, jejichž počet v Praze - Zličíně přepisuje mapy jejich výskytu ve střední Evropě. Mimořádným předmětem z hrobu 41 je zlatá fólie s lisovanou rastrovanou sítí z předmětu zdobeného technikou cloisonné. Nálezový inventář pak doplňují jehlice, prsten, nákrčník a železné nože. Oblast militárií zastupují fragmenty kroužkových pancířů a šipky, kdy vedle domácích forem trojhrané šipky ukazují na nomádské hroby z Podunají. Chronologicky citlivé jsou hřebeny. Jedná se zejména o hřebeny s trojúhelníkovitým držadlem typu Thomas II ze stupně D2, hřebeny s jazykovitou rukojetí typu Thomas III vycházející z prostředí kultur Černjachov - Sintana de Mures a části oboustranných hřebenů, datovatelných do 5. století. Zajímavý je autorův rozbor těchto vícevrstvových hřebenů s trojúhelníkovitou rukojetí, zdobenou protomy koňských hlaviček a jejich spojení se sakrální architekturou. Konkrétně tvar antického chrámu (jeho pedimentu), včetně výzdoby tympanonu, připomíná tvar hřebenů s trojúhelníkovitou rukojetí. Autor hovoří o "příruční" miniatuře antického chrámu. Tyto hřebeny, spjaté s kulturou federátů v Podunají, mohou ukazovat na přítomnost takového významného chrámu v některém hlavním provinciálním městě, nesoucí sousoší v podobě čtyřspřeží nebo dvojspřeží. Sám ovšem konstatuje, že vztah hřebene s jazykovitou rukojetí k pozdně antické architektuře je velmi nejistý, i když hřebeny typu Thomas II k této podobě přímo vybízejí.

Důležitou částí nálezového inventáře zličínského pohřebiště jsou skleněné nádoby v celkovém počtu 18 exemplářů, dokládající nadregionální vztahy vinařické kultury. Jedná se především o pohárky - zvonovité z období D2 - E1, náprstkovité s analogiemi ve federátním prostředí středního Podunají, kalichovité, typu Gellep z porýnské sféry poloviny 5. století,

stejně jako pohár typu Snartemo , dále skleněné nádoby zdobené plastickou girlandou, poukazující na mediterání prostředí. Zvláštním tvarem je lampa (hrob 93) z přelomu 5. a 6. století, původem patrně ze středomořských dílen. Inventář doplňují různé typy lahvovitých nádob západní proveniencie (Galie), ale i z oblasti Panonie.

Rozbor nálezového inventáře pohřebiště v Praze - Zličíně je zakončen keramikou. Jedná se celkově o 32 nádob, robených v ruce i vytáčených na hrnčířském kruhu. Pečlivé a v širokém záběru zpracované jednotlivé typy mohou být užitečnou oporou při zpracování nálezů i pro další badatele, zaměřené na toto období. Keramika vyráběná v ruce je labsko - germánského původu a autor hledá analogie v dolním Polabí. Jedním z typických tvarů je miska s vykrajovaným límcem datovaná přibližně do 1. poloviny 5. století. V Čechách se vyskytuje jen v severní polovině země, i když její původ je někdy hledán v keramice skupiny Přešťovice - Friedenhain, typické pro jižní a západní Čechy, konkrétně v mísách s výzdobou čockovitých jamek. Osobně se kloním k názoru o původu obou typů výzdoby ve společném výskytu v prostředí kultury Černjachov - Sintana de Mures. Unikátní je láhev s ústím zdobeným vykrajovaným límcem (hrob 3), vycházející z tvarů na kruhu zdobených nádob. Z hlediska mé specializace je pro mě nejzajímavější mísa s oválným fasetováním (hrob 59), charakteristická pro keramiku skupiny Přešťovice - Friedenhain z pozdní doby římské až nejstarší fáze doby stěhování národů. Pozoruhodné je zjištění této keramiky v kontextu vinařické skupiny ve středních Čechách, včetně jejich východní části. Výše zmíněný výzdobný motiv je rovněž rozšířen ve střední Evropě na území, rozkládající se od ústí Labe až do Čech, na západě do Pomohání. Vyskytuje se rovněž ve východní části Velké Británie a velkou skupinu keramiky s touto výzdobou představuje rovněž území kultury černjachovské - Sintana de Mures v Příčernomoří a v povodí velkých řek Dněstr, Bug a Dněpr. Nástup oválných facet začíná až během 4. století a svého největšího rozšíření dosahuje až na jeho konci, stejně jako v případě kultury černjachovské. Ve střední Evropě, zejména v Čechách, Bavorsku a Durynsku největšího rozkvětu dosahuje až na počátku doby stěhování národů, kdy se stává poznávacím znakem skupiny Přešťovice - Friedenhain. V obou územích se nedá vysvětlit pouze domácími kořeny, i když výzdoba výdutí mísovitých nádob žlábkou, různými druhy rýh a šikmým kanelováním zde má silnou tradici. Jedná se o módní záležitost, vystupující téměř současně ve dvou rozdílných oblastech, jejíž původ je třeba hledat v římské sféře. Jde především o skleněné nádoby různých forem (Eggers 222 - 238), zdobených oválnými, často broušenými vzory. Takto zdobené nádoby byly vyráběny jak v západních provinciích římské říše (Kolín nad Rýnem), tak i ve východním Středomoří. Nacházejí se v Polabí a v Posáli, především v bohatě vybavených hrobech z Leuny, Hasslebenu a Hävenu a také v prostředí černjachovské kultury. Kromě toho existuje celá řada kovových nádob, zvláště stříbrných s oválnými facetami, které skleněné nádoby imitují. V případě germánské keramiky se nejedná o přesné napodobování. Motiv oválných facet je přenesen do domácího keramického spektra a je přetvořen podle vlastního vkusu. Z jižních Čech J. Jířík uvádí eponymní lokalitu v Přešťovicích a sídliště ve Zlivi. Tato výzdoba se v Přešťovicích nachází nejen na sídlišti, ale také na pohřebišti, kde patří k nejčastějším a nejvíce charakteristickým. Čockovité jamky zde zdobí popelnici v 73 hrobech, což je přibližně 1/6 všech hrobů na pohřebišti. Ani v jednom případě však nelze mluvit o vykrajovaném límci, jak se v některých případech domníval B. Dubský, vždy se jednalo o skutečné čockovité jamky. Takto zdobená keramika se v jižních Čechách objevuje na řadě dalších sídlišť (např. Sedlec, Rataje, Zbudov). Vedle pohřebišť se oválné fasetování vyskytuje

i na keramice ze sídlišť, např. z období C3 - D1 v Praze - Dolní Liboci, v Dolních Chabrech nebo na sídlišti v Přerubenicích. Z Bavorska ji můžeme uvést na řadě lokalit. Keramika skupiny Přešťovice - Friedenhain se vyskytovala i na pohřebišti vinařické kultury v Litovicích nebo také na sídlišti v Dolní Liboci z průběhu 5. století. Do stejné kategorie patří i misky se šikmým kanelováním (hrob 17). Výzdoba šikmým kanelováním je rovněž charakteristickým motivem na keramice skupiny Přešťovice - Friedenhain. V labsko - germánské oblasti existuje šikmá kanelace jako výzdoba keramiky již od stupně C1b a přežívá až do doby stěhování národů. Masově se vyskytuje na mísovitých nádobách, jako typický znak, zejména pro 4. a 5. století v široké zóně od jihozápadního Německa, středoněmeckého Polabí, Bavorska, Horní Falce přes Čechy a Moravu až na Slovensko a do oblasti dolního Rakouska a Podunají. Ukazuje na úzké sepětí s polabskou oblastí. Patří k nejčastější výzdobě na přešťovickém pohřebišti a známe ji z několika lokalit jižních Čech.

Z dalších nádob zličinského pohřebiště J. Jiřík uvádí různé typy pohárků kultury vinařické s trojicí prstenců na obvodu ze stupně D3, s ostrým lomem, s globulární výduť z 2. poloviny 5. století a s esovitou profilací s příslušnými analogiemi, datací a kulturně - historickými vztahy. Zajímavá je v tomto směru nádoba z hrobu 127 s přesnou analogií z pohřebiště v Přešťovicích. Keramický inventář doplňují hrubé hrnce různé profilace, průběžné tvary, chronologicky necitlivé. Unikátní je imitace tzv. federátního džbánu z hrobu 41, která má předlohu v provinciální, na kruhu točené keramice. Skladbu keramiky z lokality doplňuje nepočtená skupina na kruhu točené keramiky - zejména miska s vlešťováním (hrob 26) s původem ve středním Podunají a stejně zdobený džbán (hrob 101), který je příkladem tzv. federátní keramiky. Významný je rovněž nález misky TS argonské produkce (hrob 76).

Ve čtvrté části práce se J. Jiřík zabývá prostorovým vývojem pohřebiště (horizontální stratigrafie). Pohřebiště bylo založeno ve stupni D2a, pokračuje fázemi D2b (D2 - D3), D3 a končí ve fázi D3 - E1 (E1). Jednotlivé fáze dokládá chronologicky citlivými nálezy keramiky, spon, přezek, závěsků, skleněných nádob a dalších předmětů. Ve fázi D2b se snaží synchronizovat vybrané hroby s hroby jiných lokalit (Úherce, Měcholupy), které intepretuje jako hroby příslušníků lokální elity. Zajímavá je datace misky přešťovického typu do fáze D2b, která dle jeho názoru vytváří chronologický rámec i pro ostatní analogickou keramiku z oblasti západního okraje Prahy. Ve srovnání s pohřebištem v Přešťovicích přichází vrchol jejího výskytu na této jihočeské lokalitě dříve, v závěru 4. a na počátku 5. století (C3 - D1), i když se zde vyskytuje i v jeho závěru ve stupni D2. Naznačuje to její přežívání v rámci vinařické kultury do pozdějšího období. To se týká i mísy s šikmou kanelací, zde datované do stupně D3.

Díky skutečnosti, že pohřebiště bylo kompletně prozkoumáno, bylo možno se pokusit o prostorovou charakteristiku chronologické a sociální povahy. Propojením archeologického datování a věku zemřelých, vycházející z antropologické analýzy, je možno postihnout vývoj místní populace a přispět tak lepšímu poznání vývoje pohřebišť a nálezového inventáře v souvislosti s věkovými skupinami pohřbených jedinců. Je tak možné určit zakladatele, současníky i obyvatele ze závěrečné fáze lokality. Podařilo se vyčlenit příbuzenské skupiny napříč jednotlivými prostorovými skupinami a bylo možné stanovit i prostorovou distribuci věkových skupin na pohřebišti, prostorovou distribuci hrobů, vybavených prestižními předměty a skleněnými nádobami (zde se oba fenomény vylučují) i prostorovou distribuci dřevin použitých k výrobě rakví a mobiliáře. Závěrečné hodnocení předpokládá, že pohřebiště bylo založeno nepočtenou skupinou bez přítomnosti příslušníků elity se vztahem ke střednímu

Podunají a oblasti Pomohání, se znaky federální kultury. V rámci stupně D2b bylo sledováno vzájemné působení vlivů ze středního Podunají a z polabské oblasti ve všech prostorových skupinách pohřebišť. V následujícím stupni D3 se patrně přestalo pohřbívat v jeho jihovýchodní části, což patrně souvisí s odchodem části obyvatelstva. V poslední fázi lokality ve stupni D3/E1 (E1), někdy mezi léty 500 - 510, bylo pohřebiště opuštěno. Děje se tak i na jiných pohřebišťích vinařické kultury, patrně v souvislosti s odchodem části jejích příslušníků do jiných částí barbarika.

V páté části práce autor načrtává obraz vývoje doby stěhování národů v Čechách. V úvodní fázi pohřebišť vinařické skupiny můžeme pozorovat vztahy k projevům tzv. federální kultury ve středním Podunají. Je reprezentována bojovníckým hrobem z Břízy ze stupně D1 nebo ženským a dětským hrobem v Untersibenbrunnu v dolním Rakousku ze stupně D2a. Rovněž výskyt podunajských a labsko - germánských prvků v rámci vinařické kultury odráží příchod nového obyvatelstva z východu v důsledku tlaku Hunů. Nejvýrazněji zastoupeným horizontem na pohřebišti v Praze - Zličíně je stupeň D2b v prostřední třetině 5. století se souborem bohatých hrobů, které vykazují podobnost se soudobými hroby příslušníků elit v Úhercích, Měcholupech, Praze - Radotíně nebo v Strachotíně na Moravě, představující mladší fázi federální kultury. Jedná se o období konsolidace, kdy se vedle vlivů z Podunají objevují i prvky labsko - germánské i z hunského okruhu, např. umělé deformace lebek. Zatímco v druhé třetině 5. století ve středním Podunají začíná převládat dvorská kultura hunského kmenového svazu, v některých okrajových oblastech pokračuje vývoj prvků federální kultury mimo původní oblast výskytu. Jednou z těchto oblastí je i vinařická kultura v Čechách, která má i přímé vztahy k oblasti Pomohání. Výrazné jsou i vztahy k prostředí labsko - germánského okruhu, k oblasti severního a severozápadního Německa, zejména Šlesvicka - Holštýnska, Meklenburska, odkud již od 4. století přichází obyvatelstvo, především do okrajových částí námi sledovaného území, zachovávající tradici žárového ritu (Plotiště nad Labem), přežívající hlouběji do 5. století. Dle J. Jiříka dochází v průběhu prostřední třetiny 5. století v Čechách, v Pomohání a v oblasti středního Německa k silné interakci labsko - germánského okruhu s vlivy ze středního Podunají, tak i z prostředí hunského svazu. Dle mého názoru toto konstatování, co se týče české kotliny, platí pro její severní část. Situace na jihu Čech je specifická. Až do 4. století zde převažoval základ polabského kulturního okruhu s patrnými vztahy ke střednímu Německu a do dolního Polabí. V podstatě je možné sledovat kontinuitu hermundursko - markomanského (svébského) osídlení, započaté v době před změnou letopočtu. V tomto tradičním směru kontaktů od počátku osídlení jižních Čech germánským obyvatelstvem, dochází k zásadnímu obratu v 1. polovině 4. století, kdy se hlavní kontaktní oblast stává prostor jižní Moravy, jihozápadního Slovenska a přilehlého dolního Rakouska. S velkou pravděpodobností odtud dochází k přílivu nových osadníků a to patrně ve třech vlnách. Tu nejstarší náleží stupni C3, další proběhla na rozhraní 4. a 5. stol. (D1), kdy obyvatelé sídlišť tzv. zlechovského typu z jižní Moravy se na krátký čas usadili v jižních Čechách, osídlených příbuzným, svébským obyvatelstvem. V 5. století, kdy se ve středních a severozápadních Čechách formuje výrazná vinařická skupina, jejíž vlivy můžeme pozorovat i na hrobové keramice pohřebišť v Přestřovicích, přichází do jižních Čech (D2) nejmladší vlna nových osadníků, která svědčí o propojenosti jižních Čech s Podunajím.

Ve stupni D3 v 2. polovině 5. století pokračuje příliv prvků z oblasti středního Podunají, kde hrob v Blučíně představuje dvorskou kulturu nejvyšší barbarské aristokracie, doplněný vlivy z oblasti durynsko - alamanské a franské. Závěrečná fáze v období D3/E1 z přelomu 5. a 6. století,

do kterého patří některé hroby z Prahy - Libně, Lužce nad Vltavou a také řada zličínských hrobů jsou dokladem vztahů s labsko - germánskou oblastí nebo s Porýním, i když některé nálezy jsou vizigótského původu z Hispánie. Zásadní jsou vlivy z durynské oblasti. V tomto horizontu končí i většina pohřebišť vinařické kultury a v této tzv. durynské fázi jsou zakládána nová pohřebišť (Mochov, Záluží u Čelákovic, Hostivice). J. Jiřík uvažuje o durynské účasti na politickém vývoji severní poloviny Čech, kdy tato oblast, spolu s Durynskem, Bavorskem, Moravou a dolním Rakouskem, prodělává v rámci východomerovejského okruhu podobný vývoj. Naopak závěr germánského osídlení jižních Čech je stále nejasný. Většinou se uvažuje, že během 2. poloviny 5. století, alespoň část zdejšího obyvatelstva, přešla Šumavu a stala se jednou ze složek při etnogenezi kmene Baiuvarů – Bavorů. Na základě dosavadního poznání se zdá, že germánské osídlení jižních Čech končí nejpozději do konce 5. stol. Cesta Langobardů na jih se podle současného stavu výzkumu jižních Čech nijak nedotkla.

V závěru shrnuje autor získané poznatky, zvláště s ohledem na vývoj osídlení Čech v souvislostech vztahů s okolními oblastmi a zasazuje je do širšího kontextu.

Práce si z formálního hlediska vyžaduje menší korekturu. Drobné nedostatky, kterých jsem si povšiml, většinou překlipy, způsobené nepochybně časovou tísňí, jak je to v těchto případech obvyklé, jsou marginální a uvádím je jen v zájmu vylepšení práce. Zpracování pohřebišť v Praze - Zličíně, na základě využití všech dochovaných nálezů a vytvoření jejich katalogu, je významným příspěvkem k dalšímu poznání doby stěhování národů v Čechách. Z logiky věci J. Jiřík řešil problematiku archeologického a historického vývoje především severní poloviny Čech s detailní znalostí současného stavu bádání. Předložená habilitační práce je výsledkem jeho dlouhodobé systematické archeologické činnosti na lokalitě a představuje dle mého názoru významný pokrok v poznání vymezeného období v Čechách a také pevný základ pro celkovou publikaci lokality v budoucnosti. Plně doporučuji, aby byla přijata jako součást řízení k udělení titulu docent v oboru archeologie.

V Českých Budějovicích dne 12. 2. 2020

PhDr. Petr Zavřel, PhD.

Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích